

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Է. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1963

◀ Մայիս ▶

Թիւ 5

ԽՄԲԵԳՐԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ

Վերնագրիս վերջին բառը երկու՛մ իմաստով ալ կրնայ առնուիլ, այսինքն թէ՛ արտաքին ծաւալումի և թէ՛ ներքին թափանցումի համար կատարուած աշխատութեանց նշանակութեամբ:

Առաջինը դասական հին իմաստն է, որ խորհիլ կուտայ քրիստոնէութեան կրօնատարածական այն ձեռնարկներուն վրայ, որոնք այնքան ոգևորեալ թափով կատարուեցան երբեմն, և այլևայլ կերպերով կը շարունակուին ցարդ: Երկրորդը, թերևս աւելի այժմեան իմացումով, ուսուցումի և մտաւորական ու բարոյական զանազան կերպերով եղած այն աշխատանքն է, որ նպատակ ունի Աւետարանի հոգին մտցնել հաստատել քրիստոնէական կեանքի բոլոր մարզերէն ներս, անոր բոլոր կողմերուն վրայ, նորոգումի արիւն և անուշ քալեցնելու համար արգէն տիրացուած մարմինի մը երակներուն մէջ:

Ոչ ոք կ'անգիտանայ թէ ներկայիս շատ զովիկ ճիգ մը կայ աւելի այս ուղղութեան վրայ լարելու համար քրիստոնէական զործունէութիւնը. արտաքին ծաւալումէն աւելի ներքին թափանցումի զործն է որ կարծես կը ձգտի հեազհետէ աւելի համադրաւել եկեղեցւոյ իշխանութեան ուշադրութիւնը. աւելի պարզ՝ Աւետարանը օտարներուն մէջ քարոզելէ աւելի քրիստոնեաներուն մէջ ամրացնելու և պայծառացնելու հոգն է որ կ'իշխէ սիրտերուն վրայ:

Եկեղեցիէ եկեղեցի ուսկանուած մարդորսական տխուր շահատակութիւններուն չէ որ կ'ալնարկենք այս նկատուիթեամբ, այլ այն բարի ջանադրութեան զոր եկեղեցիներէն ոմանք մասնաւորապէս կ'ընեն, և զոր երանի թէ ամէնքն ալ ընէին առաւելագոյն չափով, իւրաքանչիւրը իր հօտին աւելի կենդանի հաղորդութեամբ իւրացնել տալու համար Աւետարանի բարոյականը:

Ո՛չ միայն գեղեցիկ և արդար, այլ նաև, պէտք է աւելցնել իսկոյն, զերազանցապէս զործնական լինելու առաւելութիւնը ունի արտաքին առաքելութեանէն աւելի ներքին առաքելութեան կարևորութիւն տալու այս մտածումը. Թեմէն աւելի ներքին առաքելութեան կարևորութիւն տալու այս մտածումը. այնու զի ներքինը ոչ միայն իրեն համար սահմանուած դերը այլև միւսէն՝ արտաքին առաքելութեանէն սպասուածն ալ կը կատարէ նկատելի չափով մը, քանի որ կրօնքի մը տարածման համար չի կրնար ըլլալ որեւէ ուրիշ լաւագոյն յան-

ձնարարութիւն մը քան զայն դաւանողներուն կեանքին և նկարագրին համապատասխանութիւնը այդ կրօնքին ոգւոյն և բարոյականին։

Միաքս կուգայ այն վրդովիչ զայլակողութիւնը զոր մեծ պատերազմին սկիզբը Հնդկաստանի ոչ քրիստոնեաները զգացին ինքզինքը «սիրոյ և խաղաղութեան» դրութիւնը յայտարարող կրօնքին հետևող ազգերուն միջև իրականացած դարհուրելի եզրայրասպանութեան առջև։ — Չեմ կրնար հիմակ ըսել թէ այն ատեն այդ տեսակէտով ս'ըբան օգտակար կըցաւ ըլլալ Կալկաթայի Անկլիկական մետրոպոլիտին կարգադրած բանախօսութիւններուն շարքը։ Բայց սա՛ է ստոյգ թէ խռովքին առած ցնցումը թեթեւ չեղաւ, և հինաու մտաւորականութիւնը չկըցաւ քրիստոնէական բարոյականին դէմ զգացած դառնութիւնը անզգալի գարձնել քօյարկուած բառերու տակ։

Անպատճառ հարկ չկայ սակայն մեծ դէպքերու լոյսին տակ պարզուած իրականութեան վճիռին սոյաւելու։ Բարոյականը բարոյական ու գիտութիւնը գիտութիւն է փոքրիկ իրողութիւններուն մէջ ևս. նոյն օրէնքով չէ՞ որ կ'աճին ու կը մեղմանան ինչպէս խոտի ծղօփը նոյնպէս և մեծ ծառերը. ու օտարին զգացողութիւնը, որ շատ աւելի նուրբ է մեր քրիստոնէական կեանքին մէջ երևան եկած տկարութեանց առջև՝ աւելի քան թերևս նոյնինքն մեր խզճատանքը, ատենցմէ՛ է որ յաճախ կ'ազդուի, մեր կրօնքին արժէքին վերաբերմամբ դատումներ ընելու համար։

Ինչ որ ներսէն կը սկսի՝ միշտ աւելի հարագատ է և ուժեղ. աճողմալ քանդողմալ։ Ներքին զարկացումն է յառաջդիմութեան բուն սկիզբը. իսկ ներքին խանդարումը՝ կործանումին սկզբնաւորութիւնն է անմիջապէս։ Այս պատճառաւ ներքին շինութեան ընծայուած հոգածութիւնը անառարկելիօրէն աւելի կարևոր է և փրկարար։

Ու այդ հոգածութեան անհրաժեշտութիւնը ճշուող պէտքի մը աստիճանին է հասած ա՛յժմ մանաւանդ քրիստոնէական կեանքին մէջ։

Աւետարանը քարոզուած է ընդ ամենայն աշխարհ, ոչ ոք կրնայ ուրանալ ասիկա։ Մարդկութիւնը, թէև դեռ մեծ մասամբ քրիստոնէութեան շրջանակէն դուրս է վիճակագրօրէն, յընդհանուրն անոր ազդեցութեան ներքև կ'ապրի, քանի որ աշխարհը վարող այժմ որևէ ուրիշ կրօնքէ աւելի քրիստոնէութեան ոգիէն է ներշնչուած։ Ոչ ոք պիտի համարձակէր չխոստովանիլ այս ճշմարտութիւնը։

Բայց սա՛ ևս է ճշմարիտ, և անմերժելիօրէն, թէ հեթանոսութիւնը, այսինքն ոչ քրիստոնեայ հոգին, ոչ միայն չէ մեռած դեռ, թէ՛ իբրև կրօնք և թէ՛ իբրև բարոյական մանաւանդ, այլ և իր ազդեցութիւնը զանազան ճամբաներով կը մտցնէ ան միշտ քրիստոնէական կեանքէն և բարքերէն ներս։

Խոշորացոյց զործիքներու պէտք չկայ՝ տեսնելու համար այս իրողութիւնը և հաստատելու համար զայն։ Պարագաներ կան դժբախտաբար, ուր շօշափելի ըլլալու աստիճան թանձրացած է ան մեր կեանքի բոլոր գիծերուն վրայ. ու անոնք որ, գիտութեամբ կամ յանգէտաւ, կը փոխադրեն այդ պզտոր ներդրածութիւնները մեր կեանքէն ներս, անոնք են ընդհանրապէս օրոնք ձայն կը բարձրացնեն յանուն իբրև թէ բարձր գաղափարներու և զգացումներու։

Մեր միտքը, այս բառերուն հետ, կ'երթայ ո՛չ թէ նախկին հեթանոս ժամանակներէ փոխանցուած փիլիսոփայութեան, արուեստի և քաղաքակրթական այն կարգ մը նշմարներուն, որոնք սկիզբէն իսկ մուտ գործեցին Աւետարանի հովանիին տակ ծաղկող ընկերութիւններու կեանքին մէջ, որովհետեւ ըրիստոնէութիւնը առաջին օրէն հաշտ աչքով նայեցաւ անոնց, նկատելով զանոնք իբրեւ աստուածային յայտնութեան լոյսէն հնութեան խաւարին մէջ ցօղուած նշոյլներ, այլ հետզհետէ աւելի այժմէականացած այն ազդեցութիւններուն, որոնք յաճախ գեղեցիկ անուններու տակ ծածկուած անմաքուր խողովակներէ կը հոսին մեր կեանքին մէջ, հետզհետէ միշտ աւելի եղծելու և աւելելու համար հոն ամէն ինչ որ ըրիստոնէական է և Աւետարանի բարոյականով վազուց նուիրագործուած:

Հեթանոսութիւնն է որ այսօրէս, տակաւ առ տակաւ, անադմուկ բայց իրապէս ներս կը խուժէ մեր մտածողութեան, մեր զգալու եղանակներուն, արուեստի ճաշակներուն, մեր զրականութեան, մեր իրաւական ըմբռնումներուն, կրօնական կենցաղին, բայց մանաւանդ մեր ընկերային և աւելի ևս մեր ընտանեկան բարքերուն մէջ, ուր այսօր «ի Քրիստոս և յեկեղեցի» խորհուրդին օրինակովը սրբացած ամուսնական կեանքին ահա օրէ օր աւելի խոժոռ կը նային ընթացիկ բարոյականի երևոյթները:

Ի՞նչ կ'արժէ Աւետարանի արտաքին ծաւալումը, երբ իրեն պիտի յաջորդէ ներքին փտախտաւորումը. ինչի՞ կրնայ ծառայել ըրիստոնէութեան անունը, եթէ անիկա պիտի նմանի լոկ պիտակի մը (*étiquette*), սխալ փակցուած՝ սրուակի մը վրայ, որուն պարունակած հեղուկը չէ այն ինչ որ կը ցուցնէ վրայի զիրը:

Ո՛րչափ աւելի խորհինք այս հարցին վրայ, այնքան աւելի ստիպողական պիտի զգանք ներքին առաքելութեան հարկը:

Առաքելութիւն՝ տուններէ, գարոցներէ, ընկերային ակումբներէ, զրական և իմաստասիրական խմբումներէ, ամէն կարգի հաւաքումներէ և ընկերակցութիւններէ ներս, ուր կեանքը կ'եռայ, և ուր խմորումի ամէն պահ կրնայ թունաւորման վտանգի յանդիլ ի վերջոյ:

Ներքին առաքելութիւն, ներքին թափանցումի ճիգ այս բոլոր պատահականութեանց առթիւ: Իր ասպարէզին գիտութեամբը և կոչումի զիտակցութեամբը լուսաւորուած հոգևորականը պէտք է ինքզինքը նկատէ անքուն պահակ՝ հեթանոս ազդեցութիւններու վարակիչ ներգործութեանց դէմ, ըրիստոնէական կեանքի բոլոր ճամբաներուն սկիզբը, Աւետարանէն հովանաւորուած ամէն տան դրան առջև ու մանաւանդ սիրտերու մուտքին վրայ:

★ ★ ★